

УДК 364-78:316.62-056.26+004.738.5

DOI <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-3-54-61>

Демиденко Тетяна Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітнього менеджменту,
арт-менеджменту і соціальної роботи
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна.
demydenkota@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4864-1512>

Бартенєва Дарина Дмитрівна,

здобувач другого магістерського рівня вищої освіти
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна.
barteniava.daryna524@vu.cdu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0008-4007-9864>

НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІЗОЛЬОВАНОСТІ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Постановка проблеми. У процесі розбудови інклюзивного суспільства, що ґрунтується на принципах рівності, людиноцентризму, поваги до людської гідності та безбар'єрності, особливої актуальності набуває проблема подолання соціальної ізоляції людей з інвалідністю. Її значущість суттєво зростає в умовах війни та під час повоєнного відновлення в Україні. Значна частина людей з інвалідністю продовжує відчувати бар'єри у доступі до освіти, працевлаштуванні, отриманні медичних і соціальних послуг, що призводить до маргіналізації та ізоляції. Проблема соціальної ізоляції потребує комплексного розв'язання в межах соціальної роботи, з урахуванням особистісних чинників, шляхом створення та реалізації дієвих механізмів соціальної підтримки та супроводу цієї вразливої категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціальної ізоляції людей з інвалідністю досліджувалась вітчизняними та зарубіжними дослідниками: К. Кучиною (2017) – аналіз понять «соціальне відчуження/залучення», О. Макаровою (2011), О. Акіліною

(2017) та ін. – «соціального відторгнення». О. Толстих (2003), А. Савицькою (2018) проведено дослідження соціального виключення та ін. Європейський досвід подолання соціального виключення висвітлено у працях І. Ховрак (2020). Детальний аналіз соціальної ізоляції сімей, що виховують дітей з інвалідністю під час пандемії проведено І. Орленко, І. Балешенко (2021). Шляхи залучення людей з інвалідністю у суспільну діяльність проаналізовані Г. Давиденко (2015). Інклюзивний підхід у соціальній роботі до надання соціальних послуг на рівні громади і участь фахівців соціальної роботи у формуванні та підтримці інклюзивного середовища досліджено Т. Семигіною (2025). Зміст соціальної інклюзії у соціальній роботі проаналізовано О. Стрельнікова, Н. Єсіною (2019). Проте недостатньо висвітлені у науковій літературі напрями та шляхи подолання соціальної ізоляції осіб з інвалідністю в умовах війни та повоєнного відновлення.

Мета статті: визначити основні напрями соціальної роботи з особами з інвалідністю, спрямовані на подолання їх соціальної ізоляції.

Методологія та методи дослідження. Для реалізації поставленої мети використано комплекс методів теоретичного дослідження: аналіз та узагальнення наукової літератури для визначення змісту поняття «соціальна ізоляція», теоретичне узагальнення для формулювання висновків щодо шляхів подолання соціальної ізоляції людей з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу. Поняття «соціальна ізоляція» та дотичні до нього «соціальне виключення», «соціальне відчуження», «соціальна ізоляція» відображають стосунки особи з інвалідністю/цієї вразливої групи населення та суспільства.

Соціальне виключення (соціальне відторгнення) відбувається шляхом примусового зменшення можливостей для осіб/груп брати участь у суспільній діяльності (її окремих сферах) через обмеження прав і свобод, доступу до ресурсів; неврахування (нехтування) потреб, нестворення належних умов для діяльності. Результатом соціального виключення є соціальне відчуження осіб з інвалідністю. Аналізуючи концепції інвалідності у США та провідних європейських країнах, дослідниця А. Львовичкіна наголошує, що труднощі щодо участі цієї групи людей у суспільному житті створюються переважно самою державою, «суспільство робить людей інвалідами (недієздатними), коли не дає їм можливості зайняти робочі місця або отримати освіту, створює дефіцит необхідної інформації, або – не усуває бар'єри для пересування» (Львовичкіна, 2020).

Ці процеси супроводжуються й іншим процесом – соціальною ізоляцією – примусовим/добровільним обмеженням соціальних контактів особи/групи, результатом якого є соціальна ізоляція та соціальне відчуження. Під соціальною ізоляцією ми розуміємо обмеження соціальних контактів особи/групи людей, а соціальне виключення розглядаємо як обмеження діяльності в суспільстві. Ці процеси можуть відбуватись паралельно, або бути наслідком один одного.

Результатами процесів соціального виключення та соціальної ізоляції є соціальне відчуження та соціальна ізоляція. Останні

поняття характеризують стани людини/групи. Так, соціальна ізоляція – обмеженість або відсутність соціальних контактів людини/групи, може зростати добровільно внаслідок втрати сенсу взаємодії з іншими людьми або у випадках, коли відбувається дискримінація за ознакою інвалідності, приниження гідності людини з інвалідністю. Соціальне відчуження характеризує ставлення людини до себе як «непотрібної» у цьому суспільстві, житті, а також втрата відчуття приналежності до певних груп (для людей з набутою інвалідністю) (Demydenko, Bartenyeva, 2025).

Соціальну ізоляцію та відчуження поглиблюють психоемоційні стани «синдрому людини з інвалідністю», виокремлені А. Львовичкіною: рентні настановлення; позиція «жертви»; «симптом винятковості, вивченої безпорадності; відчуття втраченого здоров'я, майбутнього, втрачених можливостей, втраченого щастя (Львовичкіна, 2020).

Для мінімізації або подолання соціальної ізоляції людей з інвалідністю варто проаналізувати протилежні цьому поняттю терміни: «соціальна інтеграція» та інклюзія. Під інтеграцією у науковій літературі розуміють процес «включення у суспільство окремої соціальної або етнічної групи, яка є замкнутою всередині суспільства» (Львовичкіна, 2020). Відповідно, соціальна інклюзія – це створення можливості для кожної людини «рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті» (Львовичкіна, 2020). А. Львовичкіна розглядає соціальну інклюзію як «входження людини з інвалідністю у освітнє та професійне середовище» та виділяє наступні сфери соціальної інклюзії: навколишнє середовище, освітній простір, громада, професійна діяльність і соціальна активність.

Розмежовуючи ці два поняття, А. Шевцов зауважує, що інтеграцією непередбачено зміни у соціальній системі, а інклюзія вносить зміни у соціальне середовище, пов'язана як з його перебудовою, так і суспільної свідомості, що сприятиме максимальній наближеності умов життя людей з інвалідністю і суспільства (Шевцов, 2009, с. 22).

Т. Семигіна розглядає інклюзивне, зокрема безбар'єрне середовище як створення «умов для рівного доступу всіх її членів до ресурсів, послуг та можливостей, з урахуванням індивідуальних потреб кожної особи, зокрема, людей з інвалідністю, дітей з особливими освітніми потребами, представників різних соціальних та етнічних груп» (Семигіна, 2025).

Як відмічає А. Львовичкіна, «ці люди не тільки мають певні здібності і таланти, але й відзначаються надзвичайними волевовими якостями, оскільки, щоб досягати успіху, їм потрібно витратити набагато більше зусиль, ніж тим, хто інвалідності не має. Отже, люди з інвалідністю – це величезний ресурс для держави» (Львовичкіна, 2020). Подібна трансформація суспільного ставлення до людей з інвалідністю може кардинально змінити парадигму сприйняття інвалідності – від співчуття та опіки до визнання цінності, потенціалу та активної участі цих осіб у всіх сферах життя.

Т. Кочубей, Н. Левченко пов'язують із соціальною ізоляцією суспільні і громадянські бар'єри, вважають що для їх руйнування «має проводитись просвітницька робота з населенням. Це можливе у вигляді різноманітних акцій, тренінгів, залучення населення до волонтерства та супроводу людей з інвалідністю на громадських заходах. Створення мистецьких виставок, робіт людей з інвалідністю» (Кочубей & Левченко, 2021).

Таким чином, створення інклюзивного середовища на рівні держави та формування толерантного ставлення до людей з інвалідністю – два шляхи подолання соціальної ізоляції людей з інвалідністю на рівні суспільства.

На рівні держави соціальна робота з подолання соціальної ізоляції людей з інвалідністю ґрунтується на положеннях Конвенції про права людей з інвалідністю, зокрема статті 29 про забезпечення прав для осіб з інвалідністю «брати ефективну й усебічну участь, прямо або через вільно обраних представників, у політичному й суспільному житті» та статті 30 про забезпечення прав брати участь

у «культурному житті, проведенні дозвілля й відпочинку та заняттях спортом» (Конвенція про права осіб з інвалідністю).

С. Сапіга, Л. Остролюцька, вивчаючи особливості надання соціальних послуг людям з інвалідністю, виокремлюють серед них три групи: соціальної профілактики, соціальної підтримки та соціального обслуговування. Зазначають, що важливим завданням фахівця соціальної роботи у сфері підтримки людей з інвалідністю є «розвиток індивідуальних соціальних навичок вирішення щоденних життєвих проблем і самостійне життя в громаді, залучення осіб з інвалідністю до соціального, культурного, політичного життя» (Сапіга & Остролюцька, 2023).

Т. Семигіна підкреслює необхідність застосування у соціальній роботі з людьми з інвалідністю підходу, орієнтованого «на сильні сторони, щоб мотивувати осіб з обмеженими можливостями та інших вразливих членів громади до активної участі в житті громади. Це включає не лише надання соціальних послуг, а й підтримку в розвитку самопомоги, самостійності та соціальної інтеграції». Це сприятиме активізації власних ресурсів, «зменшенню залежності від соціальних послуг та стимулює соціальну активність» (Семигіна, 2025).

Н. Мякушко, В. Заїка вбачають декілька шляхів розв'язання проблеми соціальної ізоляції, виділяють серед них індивідуальні та колективні: розвиток психологічних, комунікативних навичок для розширення соціальних зв'язків; участь у груповій діяльності (клуби за інтересами, групи підтримки, тренінги); участь у волонтерській діяльності; просвітницька робота у суспільстві щодо зміни стереотипів у ставленні до вразливих груп населення; застосування інформаційних технологій («онлайн платформи для підтримки людей із соціальною ізоляцією», соціальні мережі) тощо (Мякушко & Заїка, 2025).

А. Львовичкіна пропонує профілактичні та корекційні заходи у соціальній роботі з мінімізації позиції жертви, вивченої безпорадності тощо: побудова життєвої перспективи та проєктів власного життя, організація зустрічей

з успішними людьми з інвалідністю, долучення до культурних, екологічних, спортивних, освітніх заходів (Львовичкіна, 2020).

На нашу думку, головними шляхами подолання соціальної ізоляції та зміцнення соціальних зв'язків людей з інвалідністю є – залучення їх до спілкування та діяльності у різних сферах.

У науковій літературі визначають обмеженість кола комунікації людей з інвалідністю через різні причини (тривале перебування вдома, в лікарнях, реабілітаційних центрах, закладах інтернатного типу) (Гуляєва, Головка, Філь, Семигіна, 2021; Григор'єв, 2023). Для ефективного спілкування необхідне навчання прийомам саморегуляції емоційних станів та розвиток соціальних навичок (Кожен з нас – унікальний!: програма тренінгу з подолання стану самотності студентів, 2014): активного слухання, висловлювання, аргументування та відстоювання власної думки, прийняття критики. Важливими при цьому є вміння розпочати розмову, просити по допомогу, відмовляти, висловлювати вдячність та ін.

У межах нашого дослідження становить інтерес аналіз зарубіжного досвіду подолання соціальної ізоляції дорослих – соціального призначення (Social Prescribing) як інноваційного підходу у сфері охорони здоров'я, що активно впроваджується у Канаді, Австралії, Великій Британії та ін. Цей підхід дозволяє направляти пацієнтів, які переживають депресію, стрес, самотність до культурних, соціальних «активностей для покращення їх фізичного та психічного здоров'я. Ці активності включають заняття фізичними вправами, творчістю, волонтерством, охорону довкілля, а також інші соціальні та культурні заходи... У Великій Британії соціальне призначення стало важливим елементом Стратегії боротьби з самотністю та Стратегії запобігання самогубствам» (Шум, 2025). Серед поширених форм роботи, які застосовують координатори соціального призначення, : театральні гуртки, волонтерські проєкти, творчі гуртки, клуби за інтересами, клуби читання, групи фізичної активності (з йоги, піших прогулянок), групи підтримки тощо. У підході виокремлюють три

напрями цього підходу: фізична реабілітація через активність, психологічна підтримка, мінімізація соціальної ізоляції.

Перспективним напрямом подолання соціальної інклюзії людей з інвалідністю, особливо молоді є соціальні медіа (онлайн-форуми, соціальні мережі, блоги). Дослідники розглядають їх як набір «безкоштовних можливостей, які сприяють їхньому включенню в активне життя», «потенціал активного долучення людини з інвалідністю до соціального, економічного, культурного, політичного життя суспільства, при тому, що більшість з таких можливостей є безкоштовними для користувачів» (Гуляєва, Головка, Філь, Семигіна, 2021). Дослідники аналізують декілька напрямів використання соціальних медіа у роботі з молоддю з інвалідністю: доступ до нової інформації; спілкування і розширення соціальних контактів (при цьому спостерігається зниження страхів, невпевненості, притаманних спілкуванню віч на віч); розв'язання побутових проблем (замовлення товарів і послуг), самовираження у ролі блогера, фотографа, отримання доходів від створеного контенту у мережі; організація дозвілля (перегляд відео, кінофільмів, майстер-класів, прослуховування аудіокниг, музичних творів, навчання різним видам рукоділля, вивчення мов, онлайн-ігри тощо); електронне навчання; пошук роботи і працевлаштування; розвиток власного бізнесу, соціального підприємництва (Гуляєва, Головка, Філь, Семигіна, 2021).

Театральна діяльність відкриває широкі можливості для соціальної інтеграції людей з інвалідністю у суспільство та розв'язання проблеми соціальної ізоляції. О. Денисюк зазначає, що «театр створює простір для співпраці людей з інвалідністю та без неї, що сприяє взаєморозумінню та подоланню упреждень, а участь у виставах розвиває відчуття належності до групи та єднання» (Денисюк, 2024).

Потужний ресурс у подоланні соціальних бар'єрів людей з інвалідністю, дослідниці Т. Кочубей, Н. Левченко вбачають у поширенні інклюзивного туризму. Завдяки «єднанню з природою, відвідування різних культурних

заходів виставок та екскурсій, постійному перебуванні у соціальних групах» людина з інвалідністю відчуває приналежність до спільноти, починає вірити у свої сили (Кочубей & Левченко, 2021).

Ще один з напрямів роботи з подолання соціальної ізоляції осіб з інвалідністю – літні табори для відпочинку. Такі табори проходять як для дітей та молоді з інвалідністю, так і дорослих. Наприклад, табір «МАКСИМУМ», що пропонує програми (спортивні, музичні,) для різних вразливих категорій населення: дітей і підлітків, людей з інвалідністю (сімейні інклюзивні табори, спортивний табір для жінок з ампутацією кінцівки), ветеранів і їхніх родин (табір «Відновлення»: соціальне відновлення ветеранів та членів їх родин; програма для родин загиблих та зниклих безвісти воїнів ЗСУ; програма психологічного відновлення для ветеранів; одноденні збори ветеранів, військовослужбовців).

Спираючись на рівні «соціального включення» осіб з інвалідністю, запропоновані Т. Кочубей та Н. Левченко, виділяємо наступні шляхи розв'язання проблеми соціальної ізоляції людей з інвалідністю у соціальній роботі:

1) робота в громаді – інформування членів громади про існуючу проблему соціальної ізоляції людей з інвалідністю та шляхи її подолання, просвітницька діяльність щодо подолання стереотипів у ставленні до цієї категорії населення, проведення культурних, спортивних, мистецьких інклюзивних заходів, ознайомлення членів громади з творчою діяльністю людей з інвалідністю (фотовиставки, художні виставки робіт людей з інвалідністю, музичні фестивалі тощо);

2) групова робота з особами з інвалідністю – інформування про існуючу проблему соціальної ізоляції та шляхи, ресурси її подолання (опанування навичками самомотивування, самонаснаження; вивчення та поширення досвіду створення груп і спільнот людей з інвалідністю, навчання новим навичкам);

3) соціальна інтеграція через участь – створення умов для активної залученості (а не пасивної підтримки) людей з інвалідністю

у групи, спільноти, включеності у процес, активну діяльність, в яких людина відчуває себе затребуваною, потрібною, приналежною до спільноти: театральні студії, інклюзивний туризм, соціальне підприємництво;

4) розкриття потенціалу особистості – створення можливостей для реалізації особистісних якостей, обдарувань. Серед інструментів самовираження: блогінг, творчість, волонтерство тощо (Кочубей & Левченко, 2021).

Залучення людей з інвалідністю до активного суспільного життя не лише мінімізує наслідки соціальної ізоляції, а й формує ціннісно орієнтовану модель інклюзивного суспільства. У центрі такої моделі – визнання повноцінності кожної особистості, незалежно від її фізичних чи ментальних особливостей. Проблема подолання соціальної ізоляції це про доступ до ресурсів, послуг і можливість бути почутим, побаченим, залученим.

Важливо усвідомлювати, що інклюзія – це довготривалий процес, який вимагає міждисциплінарної взаємодії фахівців соціальної сфери, медичних працівників, психологів, педагогів. Це виклик для всієї громади, яка має навчитися бачити в людині з інвалідністю не проблему, а ресурс. І тільки тоді ми зможемо говорити про справжню інклюзію – не як про політичне гасло, а як про норму нашого життя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, у подоланні соціальної ізоляції людей з інвалідністю виділяємо два шляхи, що передбачають активну діяльність на рівні особи, груп, громад: створення інклюзивного середовища на рівні територіальних громад, забезпечення умов для реалізації процесів соціальної інтеграції та соціальної інклюзії кожного члена громади.

Сфера подолання соціальної ізоляції осіб з інвалідністю залишається відкритою до подальших наукових пошуків. Актуальними, на нашу думку, будуть дослідження, спрямовані на вивчення ефективності застосування конкретних практик щодо подолання соціальної ізоляції різних вразливих категорій: молоді, осіб похилого віку, ветеранів та ветеранок, внутрішньо переміщених осіб з інвалідністю.

Література

1. Григор'єв О. В. Соціальна ізоляція підопічних в умовах довготривалого перебування в закладах інтернатного типу. *Соціально-психологічні ресурси особистості в екстремальних умовах : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 квітня 2023 року)*. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 10–13. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-309-8-2>
2. Гуляєва Л., Головка Я., Філь Г., Семигіна Т. Молодь з інвалідністю і соціальні медіа: державна політика, проєктна діяльність, інклюзія : монографія. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 144 с.
3. Денисюк О. Використання засобів театрального мистецтва в підготовці студентів за спеціальністю «Соціальна робота». *Ввічливість. Humanitas*. 2024. № 5. С. 3–10. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.5.1>
4. Demydenko T. M., Bartenyeva D. D. Social exclusion of people with disabilities: analysis of concepts, causes and consequences. *Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології : матеріали X Всеукр. з міжнар. участю наук.-практ. конф. (м. Київ, 14-15 березня 2025 року)*. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. С. 51–53. URL: https://psy.knu.ua/index.php?preview=1&option=com_dr_opfiles&format=&task=frontfile.download&catid=1234&id=4280&Itemid=1000000000000
5. Кожен з нас – унікальний!: програма тренінгу з подолання стану самотності студентів / [авт.-упор. Т. Г. Веретенко, В. А. Гриценко]. Дніпропетровськ : ДНЗ «МВПУ ППТ», 2014. 67 с. URL: <https://noloney.info/training-program-to-overcome-the-state-of-loneliness.pdf>
6. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 03.08.2025).
7. Кочубей Т., Левченко Н. Загальні засади створення безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю. *Social Work and Education*. 2021. № 8(2). С. 204–214. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.21.2.6>
8. Львовчкіна А. М. Екопсихологічні основи соціальної роботи із людьми з інвалідністю. Київ, 2020. 92 с.
9. Мякушко Н. С., Заїка В. М. Проблема соціальної ізоляції та самотності особистості в сучасному світі: причини та шляхи вирішення. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2025. № 4(50). С. 1601–1610. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4\(50\)-1601-1610](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4(50)-1601-1610)
10. Сапіга С., Остролуцька Л. Особливості надання соціальних послуг людям з інвалідністю. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 3. С. 115–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.14>
11. Семигіна Т. Формування інклюзивного середовища у громаді: ролі та компетентності соціальних працівників. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень : матеріали VIII наук.-практ. конф. МЦНД (м. Запоріжжя, 21 лютого 2025)*. Вінниця : ТОВ «УКРЛЮ-ГОС Груп», 2025. С. 56–64. URL: <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/21.02.2025/34> (дата звернення: 03.08.2025).
12. Шевцов А. Г. Освітні основи реабілітології. Київ : МП Леся, 2009. 483 с.
13. Шум Л. Соціальне призначення як новий підхід до покращення здоров'я. *Громадський простір*, 14 квітня 2025 р. URL: <https://www.prostir.ua/?library=sotsialne-pryznachennya-uak-novuj-pidhid-dopokraschennya-zdorovya> (дата звернення: 03.08.2025).

References

1. Hryhoriev, O. V. (2023). Sotsialna izoliatsiia pidopichnykh v umovakh dovhotryvaloho перебування v zakladakh internatnoho typu [Social isolation of dependents under long-term residence in residential institutions]. *Sotsialno-psykholohichni resursy osobystosti v ekstremalnykh umovakh – Socio-psychological resources of personality in extreme conditions*. (pp. 10–13). Lviv–Torun: Liha-Pres. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-309-8-2> [in Ukrainian].
2. Huliaieva, L., Holovko, Ya., Fil, H., & Semyhina, T. (2021). Molod z invalidnistiu i sotsialni media: derzhavna polityka, proiektna diialnist, inkluziia [Youth with disabilities and social media: State policy, project activity, inclusion]. Kyiv: Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu [in Ukrainian].
3. Denysiuk, O. (2024). Vykorystannia zasobiv teatralnoho mystetstva v pidhotovtsi studentiv za spetsialnistiu «Sotsialna robota» [The use of theatrical art in the training of students majoring in «Social Work»]. *Vvichlyvist. Humanitas – Politeness. Humanitas*, 5, 3–10. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.5.1> [in Ukrainian].
4. Demydenko, T. M., & Bartenyeva, D. D. (2025). Social exclusion of people with disabilities: analysis of concepts, causes and consequences. *Rozvyvalnyi potentsial suchasnoi sotsialnoi roboty: metodolohiia ta tekhnolohii – Developmental potential of modern social work: methodology and technologies: Proceedings of the*

10th All-Ukrainian Scientific-Practical Conference with International Participation. (pp. 51–53). Kyiv: KNU imeni Tarasa Shevchenka. Retrieved from https://psy.knu.ua/index.php?preview=1&option=com_dropfiles&format=&task=frontfile.download&catid=1234&id=4280&Itemid=100000000000

5. Kozhen z nas – unikalnyi!: prohrama treninhu z podolannya stanu samotnosti studentiv [Each of us is unique!: a training program to overcome student loneliness]. (2014). Aut.-upor. T. H. Veretenko, V. A. Hrytsenko. Dnipropetrovsk. Retrieved from <https://nolonly.info/training-program-to-overcome-the-state-of-loneliness.pdf> [in Ukrainian].

6. Konventsiia pro prava osib z invalidnistiu [Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (Last accessed: 03.08.2025) [in Ukrainian].

7. Kochubei, T., & Levchenko, N. (2021). Zahalni zasady stvorennia bezbariernoho seredovyscha dla liudei z invalidnistiu [General principles for creating a barrier-free environment for people with disabilities]. *Social Work and Education*, 8(2), 204–214. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.21.2.6> [in Ukrainian].

8. Liovochkina, A. M. (2020). Ekopsykholohichni osnovy sotsialnoi roboty iz liudmy z invalidnistiu [Ecopsychological foundations of social work with people with disabilities]. Kyiv [in Ukrainian].

9. Miakushko, N. S., & Zaika, V. M. (2025). Problema sotsialnoi izoliatsii ta samotnosti osobystosti v suchasnomu sviti: prychny ta shliakhy vyrishennia [The problem of social isolation and loneliness of individuals in the modern world: causes and solutions]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Seriiia «Pedahohika», «Psykhohohiia», «Medytsyna» – Prospects and innovations of science. Series «Pedagogy», «Psychology», «Medicine», 4(50), 1601–1610. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4\(50\)-1601-1610](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4(50)-1601-1610) [in Ukrainian].*

10. Sapiha, S., & Ostrolutska, L. (2023). Osoblyvosti nadannia sotsialnykh posluh liudmi z invalidnistiu [Peculiarities of providing social services to people with disabilities]. *Vvichlyvist. Humanitas – Politeness. Humanitas*, 3, 115–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.14> [in Ukrainian].

11. Semyhina, T. (2025). Formuvannia inkluzyvnoho seredovyscha u hromadi: roli ta kompetentnosti sotsialnykh pratsivnykiv [Formation of an inclusive environment in the community: roles and competencies of social workers]. *Tekhnolohii, instrumenty ta stratehii realizatsii naukovykh doslidzhen – Technologies, Tools and Strategies for Scientific Research: Proceedings of the 8th Scientific-Practical Conference*. (pp. 56–64). Vinnytsia: TOV «UKRLOGOS Hrup». Retrieved from <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/21.02.2025/34> (Last accessed: 03.08.2025) [in Ukrainian].

12. Shevtsov, A. H. (2009). Osvitni osnovy reabilitolohii [Educational foundations of rehabilitology]. Kyiv: MP Lesia [in Ukrainian].

13. Shum, L. (2025). Sotsialne pryznachennia yak novyi pidkhid do pokrashchennia zdorovia [Social prescribing as a new approach to improving health]. *Hromadskyi prostir – Public space*, April 14, 2025. Retrieved from <https://www.prostir.ua/?library=sotsialne-pryznachennya-yak-novyj-pidhid-do-pokrashchennya-zdorovya> (Last accessed: 03.08.2025) [in Ukrainian].

Демиденко Т. М., Бартеньєва Д. Д. Напрями соціальної роботи щодо подолання соціальної ізолюваності людей з інвалідністю

У статті проаналізовано проблему соціальної ізолюваності людей з інвалідністю. Мета статті: визначити основні напрями соціальної роботи з особами з інвалідністю, спрямовані на подолання їх соціальної ізолюваності.

Методи наукового пошуку: аналіз та узагальнення наукової літератури для визначення змісту поняття «соціальна ізолюваність», теоретичне узагальнення для формулювання висновків щодо напрямів подолання соціальної ізолюваності людей з інвалідністю. Визначено, що соціальна ізолюваність є результатом процесів соціального виключення та соціальної ізоляції, пов'язаних з дискримінацією людей з інвалідністю, обмеженим доступом до ресурсів, зменшенням або відсутністю соціальних контактів. Досліджено взаємозв'язок між поняттями: «соціальна ізоляція», «соціальне виключення», «соціальне відчуження», «соціальна ізолюваність». Виокремлено та проаналізовано чотири напрями соціальної роботи щодо подолання соціальної ізолюваності людей з інвалідністю на рівні громади, групи, особистості: робота в громаді; групова робота з особами з інвалідністю, соціальна інтеграція через участь, розкриття потенціалу особистості та принцип активної залученості осіб з інвалідністю замість пасивної підтримки. Охарактеризовані заходи, спрямовані на розширення соціальних контактів, подолання стереотипів та формування інклюзивного середовища, розвиток соціальних навичок, залучення до культурних, освітніх та волонтерських активностей, використання потенціалу соціальних медіа тощо. Особливу увагу приділено зарубіжному досвіду подолання соціальної ізолюваності, зокрема практиці «соціального призначення».

Ключові слова: соціальна робота, людина з інвалідністю, соціальна ізоляція, соціальна відчуженість, інклюзія.

Demydenko T. M., Bartenyeva D. D. Directions of social work regarding overcoming social isolation of people with disabilities

The article analyzes the problem of social isolation among persons with disabilities. The aim of the study is to identify the main directions of social work with persons with disabilities aimed at overcoming their social isolation. The research methods include analysis and synthesis of scientific literature to define the concept of «social isolation» and theoretical generalization to formulate conclusions regarding effective approaches to overcoming the social isolation of people with disabilities. The study defines social isolation as a consequence of social exclusion and segregation processes, linked to discrimination, limited access to resources, and a reduction or absence of social contacts.

The interrelation between the concepts of «social isolation», «social exclusion», «social alienation», and «social disconnectedness» is explored. Four key directions of social work to overcome social isolation at the community, group, and individual levels are identified and analyzed: community-based work, group work with persons with disabilities, social integration through participation, personal empowerment, and the principle of active involvement of persons with disabilities instead of passive support.

The article characterizes specific interventions aimed at expanding social networks, overcoming stereotypes, building an inclusive environment, developing social skills, engaging in cultural, educational, and volunteer activities, and using the potential of social media. Special attention is given to international practices of overcoming social isolation, in particular the «social prescribing» model.

Key words: social work, person with disability, social isolation, social alienation, inclusion.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2025 р.

Прийнято до друку 29.08.2025 р.

Опубліковано 08.09.2025 р.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

